

10. Про охорону культурної спадщини : Закон України, 8 июня 2000 г., №1805-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2000. – № 39. – Ст. 333.

REFERENCES

1. Akulenko, V.I. (2013), *Mizhnarodne pravo okhorony kulturnykh tsinnostey ta yoho implementatsiya u vnutrishnomu pravi Ukrayiny : monohrafiya* [International cultural heritage protection law and its implementation in domestic law of Ukraine : monograph], TOV «VO «Yustinian», Kyiv, Ukraine.
2. (1998), *Istoryko-kulturna spadshchyna Ukrayiny : problemy doslidzhennya ta zberezhenntya* [Historical and cultural heritage of Ukraine : problems of investigation and protection], Institute of history of Ukraine of the National academy of sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.
3. Katkova, T.G. (2008), *Pravova okhorona kulturnoyi spadshchyny v Ukrayini* [Legal protection of cultural heritage in Ukraine], Pravo, Kharkiv, Ukraine.
4. “Culture Code of the Republic of Belarus”, Official site of the House of Representatives of the National Assembly of the Republic of Belarus, available at : <http://www.house.gov.by> (access July 21, 2016).
5. Maksimov, V.V. (1997), “Legal protection of cultural heritage in the UNESCO Conventions”, Thesis abstract for Cand. Sc. (Jurisprudence), 12.00.10, Institute of the state and right for the name of V.M. Korecky, Kyiv, Ukraine.
6. Martynenko, I.E. (2010), “New educational program in the field of legal protection of historical and cultural heritage of CIS countries”, *Pamyatnikovedcheskie vzglyady molodykh uchenykh XXI st.» (zbirnyk nauchnykh statey po pamyatnikookhrannoy rabote* [Monuments study’s views of young scientists of the XXI cent.» (Collection of scientific articles about monuments protection work], Kursor, Kharkiv, iss. 1, pp. 230-233.
7. Melnichuk, O.I. (2008), *Mizhnarodno-pravovyi status vsesvitnoyi kulturnoyi i prirodnoyi spadshchyny* [International legal status of world cultural and natural heritage], Naukova dumka, Kyiv, Ukraine.
8. “On Introducing Amendments and Alterations to the Criminal Code of the Republic of Belarus, Belarus Code on Administrative Offences and Code of Execution Procedure of the Republic of Belarus on Administrative Offences” : Law of the Republic of Belarus on 19 July 2016 № 407-3, National legal web portal of the Republic of Belarus, 22.07.2016, 2/2403.
9. Gorbik V.O., Denisenko G.G. Katargina T.I. et al. (2005), *Pamyatky istoriyi ta kultury Ukrayiny : Kataloh-dovidnik. Zoshyt I : Pamyatky istoriyi ta kultury Ukrayiny : Doslidzhennya ta zberezhenntya* [Historical and cultural monuments of Ukraine : Manual. Part I : Historical and cultural monuments of Ukraine : Investigation and preservation], Institute of history of the National academy of sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.
10. “Law on Protection of Cultural Heritage” : Law of Ukraine, 8 June 2000, №1805-III, *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*, 2000, no. 39, art. 333.

УДК 347.77: 59 (477)

ПОРОДИ ТВАРИН ЯК ОБ’ЄКТИ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Луц Д.М., к.ю.н., викладач

Запорізький національний університет, вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, Україна
dimaluts@mail.ru

Крізь призму цивільно-правової літератури розглянуто особливості визнання порід тварин як об’єктів прав інтелектуальної власності. У статті висувається низка пропозицій щодо вдосконалення законодавства у сфері інтелектуальної власності. Зокрема, слід зосередити увагу на тому, що законом встановлений вичерпний

перелік об'єктів, які підлягають правовій охороні, із якого випливає, що до сфери дії закону не потрапляє низка домашніх тварин.

Ключові слова: тварини, порода тварини, інтелектуальна власність, племінні тварини, право інтелектуальної власності на породи тварин.

ПОРОДЫ ЖИВОТНЫХ КАК ОБЪЕКТЫ ПРАВ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ

Луц Д.М.

*Запорожский национальный университет, ул. Жуковского, 66, г. Запорожье, Украина
dimaluts@mail.ru*

Сквозь призму гражданско-правовой литературы рассмотрены особенности признания пород животных объектами прав интеллектуальной собственности. В статье выдвигается ряд предложений относительно усовершенствования законодательства в сфере интеллектуальной собственности. В частности, следует уделить внимание тому, что законом устанавливается исключительный перечень объектов, которые подлежат правовой охране, из чего следует, что в сферу действия закона не попадает ряд домашних животных.

Ключевые слова: животные, порода животных, интеллектуальная собственность, племенные животные, право интеллектуальной собственности на породу животных.

BREEDS OF ANIMALS AS OBJECTS OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHT

Luts D.M.

*Zaporizhzhya national university, str. Zhukovsky, 66, Zaporizhzhia, Ukraine
dimaluts@mail.ru*

In Article 180 of the Civil Code of Ukraine, animals are the special subject of civil rights. Separation of animals from other objects of civil rights actually means that the animals as objects of civil rights should be given a special attention in determining of their legal regime. The said issue is devoted to the Chapter 42 of the Civil Code of Ukraine, which contains no specification for the settlement of intellectual property rights to breed animals.

The purpose of this article is to study the legislative definition of the species of animals as objects of intellectual property rights, the rationale for the proposals and recommendations aimed at improving the regulatory framework for these relations.

Under animals we understand living creatures with central nervous system and in respect of which it is possible to apply the identification procedure. In relation to other living organisms, which belong to the class of animals, it should be noted that they are animals, from a purely biological point of view.

In our article we focus on the fact that the Civil Code of Ukraine, using the concept of “breed of animals” does not define this concept. In our understanding, breed of animal is the set of properties which distinguishes one animal from others.

In our article we focus on that fact, that the statutory exhaustive list of objects that are subject to legal protection from which it follows that the scope of the law does not fall pets which are defined as artificially bred by human animals, which are used to meet the communication and aesthetic needs, as well as profit earning, and which can be bred by human in order to receive products and raw materials of animal origin, as well as those that over a long historical period is traditionally kept and bred by man, considering the territorial characteristics, national traditions and customs of national minorities. From the above it follows that under the law do not fall animals such as cats and dogs that have traditionally been held by people and can be considered as tribal.

Registration of intellectual property rights on new breeds of dogs is carried out according to the provisions of the Ukrainian public organization “Ukrainian Kennel Union”. The owners of such animals are issued with a breeding certificate.

On the basis of the Article 485 of the Civil Code of Ukraine intellectual property rights for animal breed are: 1) personal non-property right of intellectual property to plant varieties, animal breeds, certified by public registration; 2) intellectual property rights to plant varieties, animal breed, certified by a patent; 3) intellectual property right to dissemination of plant varieties, animal breeds, certified by public registration.

Key words: animal, breeds of animals, intellectual property, breeding animals, intellectual property rights to animal breed.

Статтю 180 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) встановлено, що тварини є особливим об'єктом цивільних прав, на який поширюється правовий режим речі, крім випадків, встановлених законом. Виокремлення тварин з-поміж інших об'єктів цивільних прав фактично означає, що тваринам як об'єктам цивільних прав має приділятися особлива увага під час визначення їх правового режиму. Незважаючи на те, що Цивільним кодексом України тварини розглядаються як особливий об'єкт цивільних прав, законодавець не дотримався надалі цієї особливості в актах цивільного законодавства. Це, безперечно, стосується і врегулювання питання прав інтелектуальної власності на породи тварин. Зазначеному питанню присвячена глава 42 ЦК України, яка не містить жодної конкретизації щодо врегулювання прав інтелектуальної власності на породи тварин [1].

Метою зазначеної статті є дослідження законодавчого визначення порід тварин як об'єктів прав інтелектуальної власності, обґрунтування пропозицій і рекомендацій спрямованих, на вдосконалення нормативного забезпечення цих відносин.

Дослідженню зазначеного питання приділяли увагу такі науковці, як В.М. Боковня, І.М. Коросташова, О.О. Кулініч, Р.С. Кірін, В.І. Курило, Р.Б. Шишка, Є.А. Булат та інші. Але варто зосередити увагу на тому, що зазначені науковці розглядали питання прав інтелектуальної власності суто в контексті нетрадиційних об'єктів права інтелектуальної власності, не приділяючи належну увагу тваринам.

Перш ніж перейти до заявленої тематики, варто зупинитися на самому понятті «тварина». В енциклопедичному словнику зазначено: «До тварин належать ссавці, птахи, риби, комахи, павукоподібні, молюски, морські зірки, хробаки тощо. До царства тварин не належать рослини та гриби – теж великі (але не єдині) царства еукаріотів. Класичними ознаками тварин вважаються: гетеротрофність (харчування готовими органічними сполуками) і здатність активно пересуватися. Утім, існує чимало тварин, що ведуть нерухомий спосіб життя, а гетеротрофність властива також грибам і деяким рослинам-паразитам. У побуті під словом «тварини» часто розуміють лише чотириногих наземних хребетних (ссавці, плазуни та земноводні). У науці за терміном «тварини» закріплено ширше значення, що відповідає латинському *animalia*. Тому кажуть, що до тварин, крім ссавців, належить багато інших організмів: риби, птахи, комахи, павукоподібні, молюски, морські зірки, всілякі хробаки тощо» [2].

З матеріалу, викладеного в енциклопедії, можна зробити висновок, що під поняттям «тварини» слід розуміти сукупність різних класів тварин. Натомість, коли мова йде про «тваринний світ», під ним варто розуміти історично складену сукупність особин одного або багатьох видів тварин у межах певної території [2].

Отже, поняття «тварина» містить широкий перелік різноманітних живих організмів. Цивільне законодавство не розкриває поняття «тварина», а надає тільки перелік тварин. У Законі України «Про захист тварин від жорстокого поводження» зазначається, що тварини – це біологічні об'єкти, що належать до фауни: сільськогосподарські, домашні, дикі, у тому числі домашня і дика птиця, хутрові, лабораторні, зоопаркові, циркові. У Законі «Про тваринний світ» під поняттям «дикі тварини» розглядаються хордові, у тому числі хребетні (ссавці, птахи, плазуни, земноводні, риби та інші) і безхребетні (членистоногі, молюски, голкошкірі та інші), в усьому їх видовому і популяційному різноманітті та на всіх стадіях розвитку (ембріони, яйця, лялечки тощо), які перебувають у стані природної волі, утримуються в напіввільних умовах чи в неволі.

На думку Д.Є. Захарова, законодавець підкреслює особливу властивість тварин – можливість відчувати біль. На підставі цієї властивості тварин Д.Є. Захаров зробив висновок, що серед великої кількості живих організмів вагоме значення для цивільного права мають хребетні тварин, які наділені розвиненою нервовою системою та які можуть сприймати біль [3, с. 15-16]. Погоджуючись із цим твердженням, вважаємо за доцільне доповнити позицію науковця тим, що особливого значення для цивільного права набувають ті тварини, які можна ідентифікувати шляхом введення мікрочіпів або іншими встановленими законами способами.

Отже, під тваринами ми розуміємо живих істот, які наділені центральною нервовою системою та відносно яких можна застосувати процедуру ідентифікації. Стосовно інших живих організмів, які належать до класу тварин, слід зазначити, що вони є тваринами суто з біологічної точки зору.

Правам інтелектуальної власності на породу тварин присвячена глава 42 Цивільного кодексу України [1]. Але слід зосередити увагу на тому, що в зазначеній главі права інтелектуальної власності на породу тварин розглядаються сукупно із правами інтелектуальної власності на сорти рослин. Слід погодитися з позицією, висловленою О.О. Погрібним: «Незважаючи на те, що порода тварин і сорт рослин розглядаються в ЦК в одній главі як однорідні об'єкти права інтелектуальної власності, правова охорона селекційних досягнень у галузі племінної справи має свої особливості. Це пояснюється особливостями племінної справи, які полягають у тому, що вона охоплює такі актуальні проблеми, як охорона генофондових тварин, управління племінною справою, регулювання використання її досягнень тощо» [4].

Слід зосередити увагу на тому, що ЦК України, використовуючи поняття «порода тварин», не дає визначення цьому поняттю. У нашому дослідженні під породою тварини пропонується розуміти сукупність властивостей, яка вирізняє одну тварину серед інших.

Аналіз ЦК України дає підстави стверджувати, що в ньому розкриваються лише загальні питання правової охорони селекційної справи у тваринництві. Детальне висвітлення цього питання відображене в Законі України «Про племінну справу у тваринництві», який визначає загальні правові,

економічні та організаційні основи племінної справи у тваринництві, спрямовані на поліпшення племінних і продуктивних якостей тварин, підвищення економічної ефективності та конкурентоспроможності галузі [5].

Законом «Про племінну справу у тваринництві» встановлено, що племінна тварина – це чистопородна або одержана за затвердженою програмою породного вдосконалення тварина, що зареєстрована в державних книгах племінних тварин, має племінну (генетичну) цінність і може використовуватися в селекційному процесі відповідно до програм селекції. Згідно зі ст.7 цього закону суб'єкти племінної справи у тваринництві мають право провадити певні види господарської діяльності у племінній справі в тваринництві відповідно до законодавства; використовувати племінні (генетичні) ресурси, що їм належать, на виконання програм селекції. Суб'єкти племінної справи у тваринництві зобов'язані ідентифікувати тварин, що їм належать; виконувати вимоги щодо державної реєстрації тварин, ведення племінного обліку, бонітування і проведення генетичної експертизи походження та аномалій тварин; використовувати для відтворення поголів'я плідників із визначеною племінною цінністю за походженням, власною продуктивністю та якістю потомства або плідників, які проходять випробування за якістю потомства. Визначення племінної цінності плідників за походженням, власною продуктивністю та якістю потомства здійснюють уповноважені установи (організації) і селекційні центри.

Згідно зі ст.4 цього закону об'єктами племінної справи у тваринництві є велика рогата худоба, свині, вівці, кози, коні, птиця, риба, бджоли, шовкопряди, хутрові звірі та кролі, яких розводять із метою одержання від них певної продукції [5].

Згідно з Наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України «Про затвердження положень щодо проведення апробації та реєстрації селекційних досягнень у тваринництві» авторами селекційного досягнення визнаються автори програми, відповідних методик і схем його створення, особи, які організували масову оцінку плідників і формування генеалогії та працювали з масивом тварин не менше 70% часу, витраченого на його створення. Не визнаються авторами особи, які виконували допоміжні, технічні роботи, особи, які працювали з обмеженою до 30% чисельністю поголів'я непродуктивних господарств, що не забезпечило істотного впливу на створення селекційного досягнення, а також особи, які приєдналися до творчого колективу на заключному етапі створення селекційного досягнення [6].

Суб'єкти племінної справи у тваринництві мають право:

- провадити певні види господарської діяльності у племінній справі в тваринництві відповідно до законодавства;
- використовувати племінні (генетичні) ресурси, що їм належать, на виконання програм селекції.

Суб'єкти племінної справи у тваринництві зобов'язані:

- ідентифікувати тварин, що їм належать;
- виконувати вимоги щодо державної реєстрації тварин, ведення племінного обліку, бонітування і проведення генетичної експертизи походження та аномалій тварин;
- використовувати для відтворення поголів'я плідників з визначеною племінною цінністю за походженням, власною продуктивністю та якістю потомства або плідників, які проходять випробування за якістю потомства.

Виходячи зі змісту статті 485 Цивільного кодексу України, зазначимо, що право інтелектуальної власності на породу тварин становлять:

- 1) особисті немайнові права інтелектуальної власності на сорт рослин, породу тварин, засвідчені державною реєстрацією;
- 2) майнові права інтелектуальної власності на сорт рослин, породу тварин, засвідчені патентом;
- 3) майнове право інтелектуальної власності на поширення сорту рослин, породи тварин, засвідчене державною реєстрацією.

Згідно з п.4.1 Наказу Міністерства аграрної політики та продовольства України «Про затвердження положень щодо проведення апробації та реєстрації селекційних досягнень у тваринництві» апробація селекційних досягнень здійснюється експертною комісією, створеною згідно з наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України. Згідно з п.4.4 цього положення за результатами державної

апробації та рішення секції тваринництва Науково-експертної ради Міністерства аграрної політики та продовольства України визнання нового селекційного досягнення у тваринництві затверджується наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України, де зазначаються назва, марка та номер селекційного досягнення; ареал розповсюдження (за потреби); заходи з розведення та подальшого удосконалення селекційного досягнення; найменування (прізвище, ім'я, по батькові) суб'єкта племінної справи у тваринництві, який претендує на визнання оригіном; частка авторської участі у створенні селекційного досягнення авторів та осіб, які надали істотну допомогу [6].

У разі визнання селекційного досягнення Міністерство аграрної політики та продовольства України в місячний строк від дати затвердження наказу в установленому порядку проводить реєстрацію селекційного досягнення у Державному реєстрі селекційних досягнень у тваринництві [6].

Таким чином, можемо констатувати факт, що підтверджувальним документом автора на породу тварини буде не лише патент, а наказ відповідного міністерства. Натомість, на наше переконання, зазначений наказ має містити положення, відповідно до якого Міністерство аграрної політики та продовольства України повинно передавати відповідні документи до Державної служби інтелектуальної власності в Україні з метою видачі патентів на майнові права інтелектуальної власності на породу племінних тварин.

Слід зосередити увагу на тому, що законом встановлений вичерпний перелік об'єктів, які підлягають правовій охороні, із якого випливає, що до сфери дії закону не потрапляє низка домашніх тварин, під якими розуміють штучно виведені людиною тварини, які використовуються для задоволення естетичних потреб і потреб у спілкуванні, а також із метою одержання прибутку, які можуть розводитися людиною з метою отримання продуктів і сировини тваринного походження, а також ті, які протягом тривалого історичного періоду традиційно утримуються та розводяться людиною, враховуючи територіальні особливості, національні традиції та звичаї національних меншин. Із вищенаведеного випливає, що під дію закону не потрапляють такі тварини, як коти і собаки, які традиційно утримуються людьми та можуть вважатися племінними. Зокрема, відповідно до Наказу Міністерства внутрішніх справ «Про затвердження Інструкції з організації службової кінології в Національній гвардії України» до службових собак відносяться племінні, які використовуються для поповнення поголів'я службових собак [7].

У цьому контексті варто зазначити, що реєстрація нових порід домашніх улюбленців в Україні є непоширеним явищем. Так, за часів незалежності в Україні була виведена лише одна порода собаки (у 2013 р.). Це нова порода чотириногих «одіс», яку вивели в нашій країні та вже визнали у всьому світі. Робота над створенням цієї породи собак довгий час велася в Одесі. «Одіс» розшифровується як «Одеський домашній ідеальний собака». Саме до ідеалу прагнули селекціонери: щоб тварина була середнього зросту, рухлива, але водночас урівноважена і доброзичлива, ненав'язлива, неагресивна, але й не боязка. У результаті від болонки одіси взяли красиву шерсть, від фокстер'ера – життєрадісність, від пуделя – тонкий розум. «Ми повинні чітко стежити за тим, щоб добір пар відповідав і давав нам потрібні результати. Щоб цуценята ставали кращі, щоб собаки ставали кращі. Щоб відповідали усім сучасним нормам кінології», – зазначає керівник секції породи одісів І. Бахарєва.

Реєстрація прав інтелектуальної власності на виведені породи собак здійснюється відповідно до Племінного положення Всеукраїнської громадської організації «Кінологічний союз України» від 09.10.2014 р. Власникам таких тварин видається племінний сертифікат.

Отже, варто зазначити, що процедура виведення порід собак є складним процесом, пов'язаним не лише з нормативною діяльністю. Окрім того, що винайдена порода має відповідати всім критеріям, які встановлені законодавством у сфері інтелектуальної власності, собака має відповідати і світовим вимогам, які висуваються кінологічними союзами до таких тварин.

Аналогічні вимоги висуваються і до котів. Так, перша українська порода кішки («український левкой») була презентована в м. Мелітополі Запорізької області в 2010 р. Варто відзначити, що саму породу було виведено у Київському розпліднику ще в 2004 р., натомість тільки в 2010 р. Міжнародна асоціація любителів кішок визнала породу як самостійну та допустила до участі в чемпіонатах.

З наведеного вище можемо зробити висновок, що відповідно до процедури проведення селекційної роботи над виведенням порід котів і собак спочатку порода має бути визнана відповідними міжнародними організаціями і тільки після того може бути зареєстрована як об'єкт інтелектуальної власності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№ 40–44. – Ст. 356.
2. Большая советская энциклопедия [Електронний ресурс]. – М. : Советская энциклопедия, 1969-1978. – Режим доступу : <http://dic.academic.ru/dic.nsf/bse/87276/Животное>.
3. Захаров Д.Е. Животные как объекты гражданских прав : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 / Д.Е. Захаров ; Уральская государственная академия права. – Екатеринбург, 2010. – 207 с.
4. Аграрне право України : [підручник] / [за ред. О.О. Погрібного]. – К. : Істина, 2006. – 448 с.
5. Про племінну справу у тваринництві : Закон України від 15 грудня 1993 р. № 3691-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 2. – Ст. 7.
6. Про затвердження положень щодо проведення апробації та реєстрації селекційних досягнень у тваринництві : Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 2 червня 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1217-12>.
7. Про затвердження Інструкції з організації службової кінології в Національній гвардії України : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 5 серпня 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1213-14>.

REFERENCES

1. “Civil Code of Ukraine”, *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy*, 2003, no. 40–44, art. 356.
2. (1969-1978), *Bolshaya sovetskaya encyklopediya* [Great Soviet Encyclopedia], *Sovetskaya encyklopediya*, Moscow, Russia, available at : <http://dic.academic.ru/dic.nsf/bse/87276/Zhyvotnoe> (access 22 May, 2016).
3. Zakharov, D.E. (2010), “Animals as objects of civil rights”, Thesis abstract for Cand. Sc. (Jurisprudence), 12.00.03, Ural State Law Academy, Ekaterynburg, Russia.
4. Poghribnogoyi, O.O. (2006), *Agrarne pravo Ukrainy : pidruchnyk* [Agrarian Law of Ukraine : book], Istyna, Kyiv, Ukraine.
5. “On livestock breeding business in the Law of Ukraine”, *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy*, 1994, no. 2, art. 7.
6. “On approval of provisions for testing and registration of selection achievements in cattle”, Order of the Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine on June 2, 2012 year., available at : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1217-12> (access 22 May, 2016).
7. “On approval of Instruction on the organization of official dog breeding at the National Guard of Ukraine”, Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine dated August 5, 2014 year., available at : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1213-14>. (access 22 May, 2016).

УДК 347.447: 35.086: 347.512

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ДОГОВІРНОГО ЗОБОВ'ЯЗАННЯ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Нечипуренко О.М., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет, вул. Жуковського, 66, Запоріжжя, Україна
NechI2@mail.ru

У статті автор проводить аналіз сучасних теоретичних підходів до розуміння сутності цивільно-правової відповідальності за порушення договірної зобов'язання. Автор через окремий вид цивільної відповідальності критично оцінює новітнє розуміння цивільно-правової відповідальності як передбаченого законом чи договором, встановленого на підставі судового рішення державного примусу порушника зазнати